

[Ali Bardakođlu 1] - Bardakođlu: 'Kur'an Müslümanlığı' tabiri çok yanlış

Nuriye Akman

09 Temmuz 2006, Pazar

Dinî konularda aydınlanma ihtiyacını gidermek kolay değil. Sorularınızı nasıl formüle edeceğiniz, kime yönelteceğiniz ve hangi cevaplarla tatmin olacağınız meselesi, bir kişilik, cinsiyet, meşrep ve birikim işi. Toplumsal konumunuz, sosyal statünüz ve o günkü konjonktür de amacınızı ve beklentilerinizi belirliyor. Bu, cevap veren için de geçerli.

Her iki taraf da biliyor ki "şapkasız" konuşmalar kelime terkipleri farklı olacak, düşünme melekelerini daha özgürce kullanacaklar. Ama hakikatin künhüne varmaya bu dahi yetmeyecek. Sonuçta Allah'ın muradını herkes kendi idraki kadar algılayacak. Bilgi, hikmetin kapısını hemen açan bir anahtar olmayacak. Öyleyse konularımız ister soran, ister cevap veren olsun, aşka talip olmak lazım. Ulaşıldığında, bütün soruların ve cevapların eriyeyeceği, O'ndan başka hiç kimsenin ve hiçbir şeyin olmadığı aşk beldesine davet beklemek lazım. Aksi takdirde hep susuzluktan kıvranıyor olarak kalacağız, birbirimizi kırıp dökmeye devam edeceğiz...

Sadece kadın aleyhinde uydurulmuş hadisleri mi ayıklayacaksınız, yoksa tüm hadislere mi bakacaksınız?

Biz oturup da klasik bir kitapta yer alan hadisleri şunu beğendik, şunu beğenmedik diye günümüzün bakışına göre ayıklamayacağız. Ama biz şöyle yapacağız. Mevcut hadis külliyyatımızın içerisindeki tüm sahih hadisleri bir araya getirip, onlardan 21. yüzyıla mesajlar çıkaracağız.

Neden bir yanlışlar listesi açıklamıyorsunuz, gelenekselcilerin tepkisinden mi korkuyorsunuz?

Biz uydurulmuşların listesini değil, sahih hadislerin derlemesini yapacağız. Peygamberimiz tarafından söylenmiş hadislerin bir kısmı o günkü toplum yapısıyla, o günkü kültürle, coğrafyayla yakından ilgilidir. Peygamberimiz'in o günkü toplumsal alışkanlıkları iyileştirme çabalarını görmezden gelir de o hadisi olduğu şekliyle bugüne taşırsak yanlış yapmış oluruz. Sahih hadisleri o günkü bağlamla ilişkilendirip onlardan bugüne ilkeler çıkarmalıyız. Bazı hadisler de vardır ki, çok daha evrenseldir. Onları da biz bağlam üstü ilkeler olarak görmeliyiz.

Hadis konusunda muteber kabul edilen altı kitap var. Size göre bunlardaki hadislerin arasında Kur'an'a, Peygamber'in ahlakına, mantığa aykırı, birbirleriyle çelişen hadisler de var mı?

Eđer kendimizi ve içinde yaşadığımız çağı merkeze alarak hadisleri değerlendirirsek hadislerin bize yapacağı katkıdan mahrum kalırız. Şimdi mantık falan dediniz.

Mantık evrensel bir disiplin değil midir?

Evrensel mantık ile sübjektif mantık çoğu zaman iç içedir. Herkes mantıklı düşünüp konuştuğunu zanneder. Dođa kanunları dediniz. Zaten doğa kanunlarına, insanlığın ortak değerlerine, insan haklarına, kadın haklarına, çevre hakkına aykırı bir hadis düşünemeyiz.

Ama var o kitaplarda böylesi hadisler. Yok mu?

O altı kitap, Müslümanların itibar ettiği sahih hadis kitaplarıdır. Bunların içerisinde az sahih veya sahih olmayan hadisler var mı diye sorarsanız, onu hadisçiler bilir. Arkadaşların yaptığı çalışmanın

ayrıntısı hakkında konuşmam hem doğru olmaz hem de ben fıkıhçıyım, o konuda ayrıntıyı pek bilmem. Bu sahanın uzmanı arkadaşlar muteber hadis kitapları arasında yer alıp da hadis tekniği ile sahih görünmeyen hadislere de ayrıca işaret edeceklerdir.

Klasik hadis metodolojisinde raviler zincirinin güvenilirliği ve birbirleriyle ilişkileri çok önemlidir. Bugün için bunların sıhhatinin tetkik edilmesi mümkün mü?. Bu kıstas kullanılmaya devam edilecek mi?

Klasik metodoloji işleyecektir. Klasik hadis usulünü terk edip de nevezuhur bir hadis usulü kullanılacak değildir. Hiçbir İslam alimi 14 asırlık bilimsel birikimi göz ardı edip de kendi keyfine göre ben bu hadisi beğenmedim, öyleyse bu sahih değildir diyemez.

Ama o usullere rağmen ortada uydurulmuş hadisler dolanıyorsa sormak lazım: Bir ravinin adil, iyi ahlaklı, güvenilir olması, onun Peygamber'in sözünü doğru olarak algılayıp yansıtacağının garantisi olabilir mi?

Eskiler bu ölçütleri kullanmışlar. Ama rical ilmi denen ayrı bir ilim dalı da var. Bu şahısların yaşadıkları ortamdan çocukluk dönemlerine kadar bütün hayatları didik didik edilmiş. Ve şahsın gerçekten hiç yanlış yok mu, hafızası yerinde mi, acaba bu hadisleri rivayet ederken doğru duydu mu, doğru algıladı mı, incelenmiştir. Bir insanın sahih gördüğü bir hadisi başkasının sahih görmemesi mümkündür. O bakımdan hadis ilmi öyle pozitif bilimlerde olduğu gibi çok net ve yanılmaz sonuçlar vermez.

Şüpheli bir hadisin altına güvenilir olduğuna inanılmış bir raviler zinciri eklendi mi, kimse bunu sorgulamıyor...

Her zaman öyle değil. Ravilerin gerçekten o hadisi söyleyip söylemediğinin tespitini yapacak başka kriterler de var. İnsanlar keyiflerince Peygamber'e hadis isnat etmiş olabilirler. Ama hadis bilginleri de sürekli bunların Peygamber'e ait olmadığını ispatıyla uğraşmış.

Ama uydurukçular kaybetmemiş bu savaşı. Hâlâ ortalıkta bu sözler hadis diye dolanıyor. Allah'tan sonra secde edilecek varlığın koca olduğu, kadının erkeğin ege kemiğinden yaratıldığı gibi...

Ben bu rivayetleri savunmuyorum. Bu konuda hadisçilerin konuşmasından yanayım. Diyanet olarak biz ilahiyat fakültelerinin seçkin öğretim üyelerinin yapacakları çalışmalardan yararlanmak durumundayız. Esas mesele 21'inci yüzyılda Peygamberimiz'i nasıl anlamalıyız? O bize ne getirdi? Dini nasıl tanıttı? Bu cevapları hadislerden nasıl buluruzun araştırılması. Ve bunun içinde kadın-erkek eşitsizliği içeren rivayetlerin Peygamberimiz'in hadisleriyle ne kadar örtüştüğü, çevre, savaş hukuku, hoşgörü, diğer din mensuplarının haklarıyla alakalı konularda Hz. Peygamber'in bize ne dediğini araştıran beş-altı cildi bulacak bir çalışmadan sonra insanlar öyle zannediyorum ki, sağlam bir sünnet kültürü edinecekler.

Çok güzel. Ama eski metodoloji kullanılacaksa fazla umutlanabilir miyiz?

Eski metodolojiyi bizim yeni insanlarımız, 21. yüzyılın hadisçileri kullanacaklar. Onun için neo-klasik bir tarzdır bu. Ama klasik hadis ve fıkıh usulünün artılarını eskilerini, kazanım ve açmazlarını da görmek zorundayız. Buyurduğunuz gibi ravilerin adil ve güvenilir olması falan buna yetmemeye başlamıştır. Klasik hadis metodolojisinin yeni bir anlayışla ele alınması ve işletilmesi lazım. Bana göre klasik metotların eksikliği, işlerliklerini yitirmiş olmasıdır. Geçerliliklerini demiyorum bakın. Günümüz İslam bilginleri klasik metodolojiyi yeterince tanımadıklarından, onu işletme kabiliyetini

gösteremiyorlar. Tümüyle bu klasik metodolojiye karşı çıkararak yeni baştan metodoloji inşa etmeye kalkıyorlar. Çok kuvvetli bir bilgi birikimi olmadan masa başında metodoloji üretemezsiniz.

Bir metodoloji önerisinden bahsedeceğim. Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre, altı tane kıstas koymuş. Bir rivayetin sahih hadis sayılabilmesi için Kur'an'a muhalif olmaması, rivayetin anakronik unsurlar içermemesi, Peygamber'in yüce ahlakına, Allah'ın fizikî olarak mizan üzerine koruduğu kevnî düzene, müşahedeye, ilme, sağduyuya aykırı olmaması ve çözümü olmayan meseleler vazetmemiş olması lazım.

Bunlar ilk bakışta çok makul gibi görünse bile, aslında hepsi sorunlu ölçütlerdir. Kur'an'a muhalif olmadığına kim karar verecek? Kur'an'a aykırı olmaması aslında bir idealdir. Doğrudur. Ama bunu çok iyi yetişmiş, Kur'an ve hadis kültürünü çok iyi tanıyan, ehil kişilerin yapması lazım. İslam'da ve Kuran'da diye başlayan cümleler hep riskli cümlelerdir. Çünkü İslam'da, Kur'an'da dedikten sonra çoğu zaman, İslam bilgini daha çok kendi anladıklarını ve kendi düşündüklerini yazar. Bu yüzden bir hadis Kur'an ile çelişiyor mu, çelişmiyor mu konusunda İslam bilginleri birçok metodolojik kurallar ve çekinceler koymuşlardır.

İyi de sonuçta onlarınki de bir görüş.

Kur'an'a aykırı her hadis sahih değildir, her hadis reddedilmelidir düşüncesiyle yola çıkarsak ve bu ölçütü kullanmayı da ehil olmayan bir insanın eline verirse, bu, baltayla saat tamir etmeye benzer. Hadislerin Kuran ile çelişmesi, hadislerin ret sebebinin başlangıcı olmamalıdır. Peygamber Efendimiz'in hadisiyle Kur'an'ın birbiri ile çelişmesi zaten düşünülemez. Çünkü Kur'an'ı Allah'tan getiren ve bize açıklayan da Hazreti Peygamber.

Ama rivayetler arasında var böylesi... Mesela recm cezası. Kur'an'da zina için taşıyarak öldürme cezası yok. Ama Peygamber'in daha sonra zina konusundaki ayeti neshettiği ve evlilerin zinası için bu cezayı uyguladığı yolunda rivayetler var. Peygamber kişisel olarak farklı bir uygulama yapabilir mi?

Hadislerin Kur'an'ı neshetmesi söz konusu değildir. Hazreti Peygamber, Kur'an'ın herhangi bir ayetini askıya alamaz, bir kelime veya bir nokta eksiltemez veya ilave edemez. Hazreti Peygamber'in böyle bir şey yaptığı rivayet değildir.

Öyleyse neden Diyanet'in 1993 tarihli Kur'an mealinin 79. sayfasında bu söylediğiniz tam tersi bir dipnot koyulmuş acaba? Orada "Daha sonra gelen ayet ve hadisler ile Hazreti Peygamber'in tatbikatına göre bu ayetler neshedilmiş, evlilerin zinası için recm cezası getirilmiştir" diyor. 349'uncu sayfadaki dipnotta da evli bir kadın ya da erkek zina yaparsa buna recm cezası verilir deniyor. Diyanet böylece Peygamber'in uygulamada Kur'an'ın bazı hükümlerini değiştirebileceğini söylemiş olmuyor mu?

Ben muamelat konusuna girmem. Din İşleri Yüksek Kurulu bunları yeniden gözden geçirir. Ben böyle düşünüyorum, böyle yazın diyemem yazarlara. Burada bunu nesih olarak algılayan İslam bilginlerinin kavlini esas almışlar. Kur'an'ı Kerim'de recm lafı yok. Ama böyle bir cezanın uygulandığına dair hadislerin sahih olup olmadığı da ayrı bir konu. Şimdi Kur'an'a aykırı hadis, akla aykırı hadis, ilme, fenne aykırı hadis, mantığa aykırı hadis falan deyince, çok böyle belirsiz, kaygan, subjektif kanaatlere de imkan veren bir ölçüt ortaya koymuş oluyorsunuz. Kur'an'ı hemen bir okuyup, bir ayetten hareketle kolayla hüküm veremezsiniz.

Ama bu zina konusundaki ayetler müteşabih değil ki. Böyle bir durumda ne yapılması gerektiğini çok net söylüyor.

Dini anlarken hem Kur'an'ı, hem Hazreti Peygamber'in sünnetini, hem de Müslümanların 14 asırlık dinî tecrübe ve bilgi birikimini göz önüne almak zorundayız. Kur'an Müslümanlığı tabiri bana göre fevkalade yanlış.

Ben sünneti reddedelim demiyorum ki, aksine doğru anlayalım diyorum. Peygamber zina eden bir Müslüman kadına recm uyguladı mı, uygulamadı mı? Bir recm olayı var ama Yahudi'ydi ve kendi şeriatına göre uygulandı diyenler de var.

Bakın bir ayetin size bıraktığı izlenimin içerisinde sadece ayet yoktur. Çağdaş dünyanın sizden beklentileri, etraftan alıp kendi zihninizi yordduğunuz şeylerin sonuçları da var içinde.

Mesela kürsüye çıkan hocamız da, yazı yazan din bilginimiz de bir ayeti yazdıktan sonra sanki o ayetin olmazsa olmaz anlamıymış gibi kendi duygularını, düşüncelerini, yorumlarını işin içine katıyor. Kur'an anlaşılabilir bir kitaptır. Ama o söz üzerine ikinci bir söz ekleyecekseniz, o ikinci sözün kendi yorumunuz, kendi izleniminiz olduğunu belirtmek zorundasınız. Yoksa okuyucuyu yanıltmış olursunuz.

Ben de diyorum ki, buna en fazla Diyanet'in dikkat etmesi lazım. Maalesef fahiş hatalar yapılıyor.

Onun için Diyanet'in Kur'an'ın hükmünü, ayetinin anlamını verirken, onu açıkça söylemesi, şahıslar buna dair yorumlarını belirtecekse bunu şahıs yorumu olarak belirtmesi gerekir.

Sünni kitaplarda Hazreti Ali'den nakil ile gelen çok az hadis var. Caferilerde ne kadar fazladır... O kaynakları da tarayacak mısınız?

İslam aliminin mezhebi meşrebi olmaz. Alim alimdir. Bilgi esastır.

Ama bu teoride. Uygulamada böyle mi?

Olması lazım. Biz hiçbir zaman 14 asırlık dinî bilgiyi, dinî tecrübeyi ortaya koyarken şahısların meşrebine, mezhebine, doğum yerine, coğrafyasına bakmayız. Bakmamalıyız.

YARIN: Dinin yorumunu tek bir çizgiye hapsedemeyiz